

Josep M. Abril

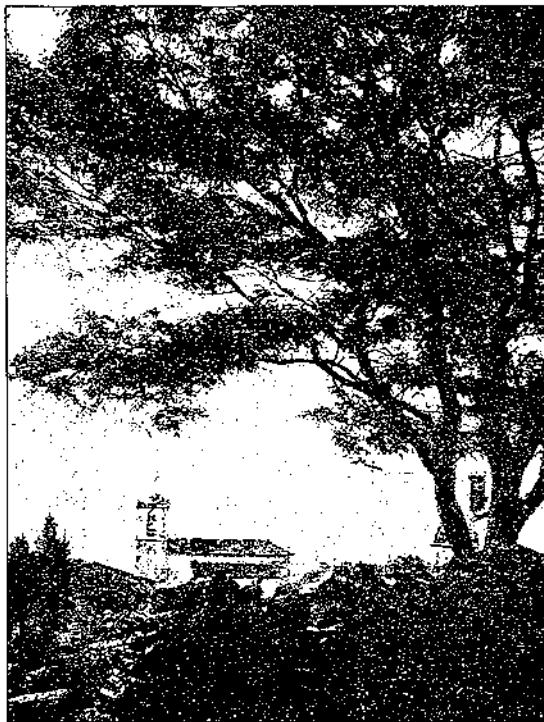
CARBONERS DE LA Cerdanya, EL RIPOLLÈS I ALMERIA TREBALLANT A MONTNEGRE AL FINAL DEL SEGLE XIX

18

El Cens de la Població de Montnegre fet la nit del 31 de desembre de 1897 a l'1 de gener de 1898 ens ha aportat una agradable sorpresa. A diferència de la resta de censos i padrons que es conserven del terme de Montnegre, el secretari de 1897 tingué la cura d'inscriure entre els transcunts els carboners que aleshores estaven treballant en diferents propietats. També fa consignar l'ofici de carboner a alguns dels habitants del terme, quan en altres censos estem acostumats a termes més inconcrets, com bracer o jornalero, fins i tot, pagès ⁽¹⁾.

Hem d'agrair el mirament del secretari, perquè gràcies a la seva precisió coneixem les campanyes de

carbó que s'estaven fent aquell hivern, la gent que hi treballava, els seus noms, edats, llocs de procedència, el temps que fa que estan a Montnegre... N'hi ha de la Baixa Cerdanya, de l'Alt Urgell, del Ripollès, del sud de França i d'Almeria, algun ha vingut amb la dona i el fill, d'altres amb fills, néts o altres parents, la resta amb companys del poble o les rodalies; n'hi ha que fa 10 anys que viuen a Montnegre, d'altres pràcticament acaben d'arribar... Podrem documentar, en definitiva, el comportament d'alguns grups d'emigrants temporers que, per diferents raons, han vingut a guanyar-se la vida fent uns treballs segurament rebutjats per molts habitants de la zona.

Sant Martí de Montnegre al principi de segle (Recull d'itineraris excursionistes. Barcelona, s.d.).
Foto: Octavi Artís

EL TERME DE MONTNEGRE

L'antic municipi de Montnegre està integrat per tres nuclis de població. Sant Martí de Montnegre és el principal, i està format per un grup de cases disseminades per la muntanya. El poble de Fuirosos també té la població esparsa distribuïda per la vall que li dona nom. El darrer lloc, la Batllòria és el nucli urbà del terme, situat al pla, a l'esquerra de la Tordera, va néixer amb l'establiment de famílies procedents de Montnegre i Fuirosos al peu del camí ral de Sant Celoni a Hostalric. Antigament Sant Martí de Montnegre era el cap de la baronia de Montnegre, i el seu castell, propietat de la família Gualba, tenia jurisdicció sobre els pobles de Fuirosos, la Batllòria i Gualba. Actualment el poble de Montnegre, amb l'indret de Fuirosos i el nucli la Batllòria, forma part del terme municipal de Sant Celoni, des que s'hi incorporà l'any 1927.

El terme de Montnegre està situat a l'extrem de llevant del Vallès Oriental, limitant amb les comarques de la Selva i el Maresme. S'estén, a la dreta de la Tordera, pel vessant septentrional de la serra del Montnegre. Aquesta, que forma part de la serralada litoral o de marina, es caracteritza per un relleu suau amb cims poc alts (Montnegre 759 m) situats a la línia que separa el Vallès Oriental del Maresme. El massís està recobert per la vegetació mediterrània típica: pinedes de pi planç i pinyoner, suredes i especialment alzinars, que formen boscos espessos i densos amb un ric sotabosc. Es diu que el seu nom, muntanya negra, pot derivar justament de la foscor i l'espessor de les alzines.

(1) La feina de carboner era temporal i només es feia durant la tardor i l'hivern. Per això hem de suposar que alguns bracers, jornaleros o pagesos del terme s'hi dedicaven com a complement econòmic durant aquestes èpoques de poca feina al camp. L'esrupolositat amb què el secretari fa el cens de 1897 evidencia que els habitants de Montnegre censats com a carboners feien aquesta tasca aleshores.

APROFITAMENT DELS RECURSOS FORESTALS

Pel caràcter muntanyenc del terme, l'aprofitament dels recursos del bosc va ser una de les principals bases econòmiques dels seus habitants. Hi ha boscos i plantacions dedicats especialment a l'explotació d'arbres productius, com els castanyers, els suros, els pollancre, els pins... però l'alzinar ocupa sens dubte la major extensió. En l'Amillament de Montnegre de 1862 figura que en el total del terme hi ha 100 quarteres d'oms, 149 de castanyers, 234 d'alzines sureres, 1198 de bosc de construcció o carbonçig i 2901 de bosc de fagina o de tall. Aquests darrers estan compostos bàsicament d'alzines, pins i roures, i s'aprofitaven especialment per fer llenya o carbó, a part dels exemplars més llargs, utilitzats com a bigues en la construcció. Deixant de banda altres possibilitats, l'alzina era especialment apreciada com a combustible, en forma de llenya o carbó. Els boscos del Montseny i el Montnegre destaquen, des d'antic, per la producció de carbó destinat a proveir Barcelona. En el seu diari de 1789, Francisco de Zamora ja escriu que a Sant Celoni hi ha «un mercado muy concurrido, y es aquí donde se trae a lomo el carbón de rabassa que vienen a buscar carros de Barcelona, que producen los montes de Montseny y sus contornos». Si bé en aquesta cita podem sospitar que amb aquests contorns s'inclou el vessant vallesà del Montnegre, en viatjar l'any següent pels pobles del Maresme, quan parla d'Arenys, deixa clar que «llevan carbón y leña a Barcelona de Areñs de Mun, Mon Negre y sus contornos»⁽²⁾.

No és casualitat que les colles de carboners que apareixen al cens de 1897 estiguin treballant en unes propietats molt determinades. Estan seleccionades precisament entre les que contenen més extensió de boscos. A Fuirosos són les terres de can Puig, ca l'Oller i can Riera de Fuirosos, i a Sant Martí de Montnegre hi ha campanyes a ca l'Auladell, can Ginestà i can Cases. Recuperant l'Amillament de 1862, veiem que concentren, entre totes 707, quarteres de bosc de construcció i 1373 de bosc de fagina, que representa el 59 % i el 47,3 % del total respectivament. Entre les propietats destaca can Riera de Fuirosos, amb 178 quarteres de bosc de construcció i 461 de bosc de fagina. Justament és la casa on treballa el nombre més gran de carboners: 11. No es troben a faltar gaires grans propietats, potser can Preses de Montnegre. És possible que hi estiguin treballant els carboners del mateix terme? No s'hi fa campanya de carbó l'any 1897?

Els carboners del terme de Montnegre que figuren en el cens de 1897 tenen extensions de bosc mitjanes (can Mainou: 68 quarteres de bosc de fagina i 13 de bosc de construcció) o francament petites (can Garrumbau: 18 quarteres de bosc de fagina i 2 de construcció; can Torres de Dalt: només dues quarte-

res de bosc de fagina). L'explotació dels seus boscos no pot produir molts beneficis i han de treballar necessàriament com a carboners, bracers o jornalers per als grans propietaris de la zona.

CAMPANYES DE CARBÓ A MONTNEGRE L'HIVERN DE 1897-1898

Els carboners treballen en colles, petits grups de bosquerols que oscil·len entre dues i sis o set persones. El cap de colla, normalment el més gran del grup, és qui té més experiència en la cuita del carbó i dirigeix la resta dels bosquerols durant la campanya que consisteix a tallar la llenya, fer la pila, encendre-la i vigilar-la fins que el carbó sigui ben cuit i a punt de transportar.

Anem a veure ara les colles de carboners que treballen en diferents propietats de Fuirosos i Montnegre l'hivern de 1897-1898.

A ca l'Oller de Fuirosos fa un mes i mig que es fa la campanya del carbó. Hi treballa una colla de quatre carboners. En Martí Serra Casamajó, de 62 anys, el seu germà Francesc, de 52, en Salvador Serra Mill, de 43 i en Jaume Serra Ribot, de 18; corresponen segurament a les tres generacions d'una família de carboners procedents de Montellà del Cadí, Lleida. Els tres primers són casats i cap d'ells sap llegir ni escriure.

A can Puig de Fuirosos hi ha una altra campanya. La colla és de nou carboners, però segurament es tracta de dues colles treballant diferents campanyes. Hi ha tres bosquerols naturals de Ger, Girona, que fa dos mesos que hi estan treballant. Es tracta de Joan Busom Burniol, cap de colla de 50 anys, l'Antoni Comas Ribot, de 27 i en Ramon Crespi Domingo, de 26. Tots tres són solters. En Francesc Surroca, solter de 23 anys, és natural de Tallendre però viu a Queixans. Fa només vuit dies que ha arribat a can Puig. Els cinc integrants de l'altre grup provenen de Queralbs, Girona. Hi ha en Joan Pons Riu, l'únic casat, de 53 anys; en Josep Pons Surroca, segurament fill de l'anterior, de 13 anys; en Josep Ribas Sanjaume, de 18, en Josep Juny, de 21 i l'Antoni Abel Subirà de 29. Fora d'en Joan Pons, que deu ser el cap de colla, la resta són força joves. Fa un mes i vint-i-cinc dies que treballen a can Puig.

A can Riera de Fuirosos hi treballen 11 carboners, la majoria llicidatans, excepte un que és de Vilallobent, Girona. Es tracta del grup més gran de carboners, dividits segurament en dues o tres campanyes. Cal destacar que un d'ells ha portat la seva dona i el fill de tres anys. En Francesc Serra Arabó d'Arànsers és el més vell del grup i qui fa més temps que treballa

(2) ZAMORA, Francisco de (1973): *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Documents de Cultura, 3: pàg. 291 i 390, Ed. Curial, Barcelona

a la vall de Fuirosos. És un vidu de 65 anys i ja fa un any que és fora del seu poble. En Francesc Elias Irla, de 51 anys, ja fa nou mesos que treballa a can Riera, procedeix de Béixec, Lleida, i té la seva residència a Lles, Lleida. En Francesc Gispert també és de Lles, tot i que va néixer a Arànsers. Té 59 anys i fa quatre mesos que es va desplaçar a Fuirosos per ajudar en Francesc Serra i en Francesc Elias. Del Quer Foradat prové en Joan Tort Durand, un solter de 25 anys que va arribar fa tres mesos i mig juntament amb en Josep Grau Cañu, un altre jove solter de 23 anys natural de Toloriu. La resta de carboners ha arribat més recentment. En Bartomeu Pagès Capdevila té 44 anys i ha vingut amb la seva família: la dona, Dolors Ros Tuset, de 39 i el seu fill Isidre de tres. En Bartomeu és natural de Músser, però actualment viuen a Arànsers, el poble de la seva dona. Només fa 15 dies que han arribat a can Riera. La dona figura com a carbonera d'ofici, quines eren les seves tasques? Encara és més propera, però, la incorporació dels tres darrers integrants del grup: cinc dies. Es tracta de tres joves solters de diferent procedència: de Toloriu ve en

Bartomeu Palau Andorrà, de 23 anys; en Josep Riu Bardia, de 33, és de Vilallobent, Girona, i en Pere Alis Casanovas, que només en té vint, de Borguja. Només els dos de Toloriu, el de Vilallobent i el de Borguja saben llegir i escriure.

Vivint a can Cases de Montnegre, hi ha dos carboners. Es tracta de dos joves germans, naturals de la veïna població de Sant Iscle de Vallalta. El gran, Francesc Cullell Vidal, té 25 anys i és solter. Fa 10 anys que s'està a can Cases, i sap llegir i escriure. El petit, Anselm, en té 23, també és solter i porta set anys vivint a la casa. No sap llegir ni escriure. Són els nebots del masover de can Cases, en Joan Vidal Maynou. I, tot i que fa tant temps que resideixen a Sant Martí de Montnegre, en el cens consten com a transeünts.

A can Ginestà de Montnegre hi treballen tres carboners. Són de Vallsabollera, França, i allà resideixen. El mestre carboner, de 50 anys, és en Salvador Ribaliga Calvet, que està casat. L'acompanyen dos joves parents seus, segurament un fill i un nebot: en Josep Ribaliga Giralt, de 14 anys i en Salvador

20

NOMBRES Y APELLIDOS	SEXO	EDAD			ESTADO CIVIL	PARENTESCO O RAZÓN DE CONVIVENCIA CON EL CABEZA DE FAMILIA	INSTRUCCION ELEMENTAL		NATURALEZA		SI ES RESIDENTE O TRANSEUNTE EN ESTE TERMINO MUNICIPAL	TIEMPO DE RESIDENCIA EN ESTE TÉRMINO MUNICIPAL			PROFESIÓN OFICIO U OCUPACIÓN	RESIDENCIA LEGAL DE LOS TRANSEUNTES	
		Años	meses	días			¿Sabe leer?	¿Sabe escribir?	Ayuntamiento	Provincia		Años	Meses	Días		Ayuntamiento	Provincia
(...) Can Oller																	
Martin Serra Casanov	var	62			casado	nada	no	no	Muntallà	Lleida	transeunte	1	15		carbonero	Muntallà	Lleida
Franco Serra Casanov	var	52			casado	nada	no	no	id	id	id	1	15		id	id	id
Salvador Serra Mill	var	43			casado	nada	no	no	id	id	id	1	15		id	id	id
Jaine Serra Ribot	var	18			soltero	nada	no	no	id	id	id	1	15		id	id	id
(...) Can Paig																	
Joan Pons Riu	var	53			casado	nada			Caruys	Gerona	transeunte	1	25		carbonero	Caruys	Gerona
Joé Pons Sarroca	var	13	4		soltero	nada			Caruys	Gerona	id	1	25		id	id	id
Joé Ribes Sanjume	var	18	10		soltero	nada			id	id	id	1	25		id	id	id
Joé Jany	var	21			soltero	nada			id	id	id	1	25		id	id	id
Antonio Abel Subirà	var	29			soltero	nada			id	id	id	1	25		id	id	id
Franco Sarroca	var	23			soltero	nada			Tallandreu	id	id		8		id	id	id
Antonio Comas Ribot	var	27			soltero	nada			Gers	id	id	2			id	id	id
Ramon Crespi Domingo	var	26			soltero	nada			id	id	id	2			id	id	id
Juan Buson Burriol	var	50			soltero	nada			id	id	id	2			id	id	id
(...) Can Riera																	
Franco Elias Irla	var	51			casado	nada	no	no	Vetech	Lleida	transeunte		9		carbonero	Lles	Lleida
Franco Gispert	var	59			casado	nada	no	no	Aransa	id	id		4		id	id	id
Bartomeu Pagès Capella	var	44			casado	nada	no	no	Musa	id	id		15		id	id	id
Dolors Ros Tuset	hem	39			casada	nada	no	no	Aransa	id	id		15		id	id	id
Isidro Pagès Ros	var	3			soltero	nada	no	no	Musa	id	id		15		id	id	id
Franco Serra Arribé	var	65			vidu	nada	no	no	Aransa	id	id	1			id	id	Lleida
Joan Tort Durand	var	25			soltero	nada	no	no	Foradad	id	id		3	15	id	id	id
Joé Grau Cañu	var	27			soltero	nada	si	si	Toloriu	id	id		3	15	id	id	id
Pedro Alis Casanovas	var	20			soltero	nada	si	si	Barbeya	id	id		5		id	id	id
Joé Riu Bardia	var	33			soltero	nada	si	si	Vilallobent	Gerona	id		5		id	id	Gerona
Bartomeu Palau Andorrà	var	23			soltero	nada	si	si	Toloriu	Lleida	id		5		id	id	Lleida
(...) Can Cases de campo																	
Franco Cullet Vidal	var	25			soltero	sobrano	si	si	S. Acisclo	Barna	transeunte	10			carbonero	S. Acisclo	Barna
Amelino Cullet Vidal	var	23			soltero	sobrano	no	no	id	id	id	7			id	id	id
(...) Can Ginestà																	
Salvador Ribaliga Calvet	var	50	6		casado	nada	si	si	Vallsabollera	Francia	Transeunte	1	15		carbonero	Vallsabollera	
Jose Ribaliga Giralt	var	14			soltero	nada	si	si	id	id	id	1	15		id	id	id
Salvador Ribaliga Portas	var	20	5		soltero	nada	si	si	id	id	id	1	15		id	id	id
(...) Cal Ansdell																	
Joé Martínez Ramirez	var	45			casado	nada	si	si	Lubrin	Almeria	id		6		carbonero		
Joé Martínez Ramos	var	15			soltero	nada	si	si	id	id	id		6		id		

Ribaliga Portas, de 20. Tots tres van arribar junts a can Ginestà fa un mes i mig. Figura que saben llegir i escriure.

A ca l'Auladell de Montnegre hi ha dos carboners d'Almeria. Són en José Martínez Ramírez, de 55 anys, natural de Lubrín, Almeria, i el seu fill José Martínez Ramos, de 15. Els dos saben llegir i escriure. Fa sis mesos que s'estan a ca l'Auladell. Devien venir amb la resta de la família dels masovers establerts en una de les cases, la número 8, de la propietat de ca l'Auladell. El masover, Francisco López López, de 30 anys, també és natural de Lubrín, Almeria, i va anar a viure a ca l'Auladell amb el seu cunyat fa dos anys. Un cop instal·lats i amb feina, van fer venir, fa sis mesos, l'esposa i els dos fills, acompanyats dels convilatans que treballaran de carboners. Censat a la casa núm. 5 de les masoveries de ca l'Auladell hi ha un altre jornalier procedent de Lubrín, Almeria. Es tracta de Juan Ramos Molina, casat, de 33 anys. Només fa un dia que ha arribat a Montnegre i la nit de la realització del cens es troba a Sant Celoni. Deu ser parent dels carboners, segurament oncle de José Martínez Ramos.

CARBONERS DEL TERME DE MONTNEGRE L'ANY 1897

A part dels temporers, hi ha també habitants del terme de Montnegre censats amb l'ofici de carboner. Es tracta de petits propietaris que no poden sobreviure dels productes de les seves terres i han de treballar com a jornalers en altres propietats.

A can Mainou Nou hi ha en Miquel Maynou Auleda, casat de 61 anys, que és el propietari de la casa i cap de la família. Figura que sap llegir i escriure. També són carboners els dos varons de can Garrumbau: el cap de família Josep Maynou Auleda, de 55 anys, que és germà del de can Maynou Nou, i el seu fill de 16, Joan Maynou Caupena. La resta de la família són filles. La gran, de 21 anys, fa de serventa a Sant Celoni. Segons les cèdules d'inscripció de 1857, amb el núm. 2, figura que el pare d'en Miquel i en Josep és llaurador. En Miquel es guanya la vida fent de jornalier, i en Josep, que aleshores només té 12 anys, apareix sense cap ofici. Al padró general de 1871, en la casa núm. 13 de Montnegre consten encara els dos germans Miquel i Josep Maynou. El primer, que ara ja és cap de família, va néixer el 3 d'abril de 1836, i el segon l'11 de maig de 1846.

El cap de família de can Torres de Dalt, Rafael Riera Jaurés també és carboner. Ja és gran, té 70 anys, i el seu fill hereu, de 31, està inscrit ja com a pagès. En Rafel Riera Jaurés també apareix a les cèdules d'inscripció de 1857, amb el núm. 23. Aleshores, amb 26 anys, era casat i hereu del seu pare, censat com a bracer. Els seus dos germans, Antoni de 24 anys i Josep de 16, figuren com a jornalers.

PROCEDÈNCIA DELS CARBONERS

Treballant al terme de Montnegre, la nit del 31 de desembre de 1897 a l'1 de gener de 1898, hi ha un total de 35 carboners. Només quatre resideixen al municipi, els altres 31 són transeünts, treballadors temporals emigrats de diferents llocs, des del sud de França a Almeria, que aprofiten l'hivern per fer carbó. El grup de temporers representa el 5,75 % de les 540 persones censades aquella nit.

Hi ha carboners de poblacions veïnes, com Sant Iscle de Vallalta, establerts a Montnegre. La gran majoria, però, són temporers de la Cerdanya i el Ripollès que es desplacen a zones no tan fredes per poder treballar l'hivern. N'hi ha un que es trasllada amb la dona i el fill, segurament amb la intenció d'establir-se. Els emigrants que provenen de més lluny, els de Lubrín, Almeria, no són temporers: ja fa mig any que treballen a Montnegre.

La majoria dels carboners són joves solters, i han vingut acompanyats de gent gran, experimentada, que actua com a cap de colla. Generalment es desplacen en grups familiars o amb coneguts dels pobles propers. Els gruix dels carboners ha arribat a Montnegre en els mesos de novembre i desembre.

El Maresme

Com veïem abans, Zamora ja destacava l'any 1789 la producció de carbó al vessant de marina del Montnegre, amb mercat centralitzat a Arenys de Munt. Molts pagesos i jornalers de la zona feien en boscos durant l'hivern, fent campanyes de carbó o del que convingui.

Tenim notícies de carboners del Maresme feinejant al Montnegre al principi del segle XIX. Un cronista d'Arenys de Munt es fa ressò d'una forta nevada el desembre de 1805 que causà, entre d'altres desgràcies, la mort d'un carboner que feia campanya a Horsaivinyà. Bona part dels carboners són de la zona: Arenys de Munt, Horsaivinyà, Sant Iscle de Vallalta... i estan treballant en boscos d'aquests municipis a la serra del Montnegre ⁽³⁾.

(3) 1805, desembre. Arenys de Munt: «Notícia de una forta nevada. Als 16 desembre 1805....Los pobres carboners podien molt de fred, fam y perdereu molt carbó que se'ls cremava per no poder anar a tapar los forats que devian de necessitat tapar-se. En la muntanya de Orsavinyà se ha referit que mori un home en una barroca y de cinch o sis dies no.l pogueren anar a buscar. Hun tal Pere Sarlot, del carrer de Sant Antoni de esta vila (Arenys de Munt), carboner, estigué dos dies sense manteniments y per poder venir a casa sua patí molt, que segons dihuen sos veynis arribà desfigurat y sens forssas. Se refereix de vários que a l'anar-ss'e'n dels boscos se estansaven fins al coll al trobar hun vall o torrent, que a no ser que los huns ajudaven als altres tal vegada no aurién exit. Entre altres succehi a hun tal Pere Ribas, fill de Francesch Ribas, qual també feya carbó a Sant Iscle cerca casa Joan del Palau y quant son company lo agué librat, a pochos passos succehi lo mateix a ell, y est era Pau Cotha, del Penegall» (SIMON i TARRÉS, Antoni [1993]: *Pagesos, copellans i industrials de la marina de la Selva*. Biblioteca Tarnes Amat, Memòries i diaris personals, 11. Curial Edicions Catalanes, pág. 143, Barcelona. Correspon a les memòries de la família Bellsalell, d'Arenys de Munt, a la part escrita per l'Anton Bellsalell)

Colla de bosquerals palant el sura a les propietats de can Cases (Montnegre, a principis de segle). Foto: Arxiu J.M. Alfaras

A can Cases de Montnegre, segons el cens de 1897, hi ha dos joves germans carboners d'ofici. Han nascut a la veïna població de Sant Iscle de Vallalta, al Maresme, i figuren com a transeünts malgrat que ja fa molt temps que resideixen a Montnegre: 10 i 7 anys respectivament. Són nebots del masover de can Cases i deuen fer diferents tasques durant la resta de l'any: pagesos, jornalers, treballadors de bosc... La seva situació, per tant, és semblant a la dels carboners del terme de Montnegre ⁽⁴⁾.

La Cerdanya

Una bona part dels carboners, 22, són cerdans i representen el 71% del total de temporers. Els considerem de la Cerdanya tot i que algunes de les poblacions d'on vénen pertanyen actualment a la comarca de l'Alt Urgell (Barguja, el Quer Foradat i Toloriu), i que Vallsabollera s'endinsa a França, a l'Alta Cerdanya, cosa que justifica la qualificació d'estrangers atribuïda als tres carboners que en procedeixen.

La majoria, 14 en total, provenen concretament del Baridà, una petita regió situada a l'extrem occidental de la Baixa Cerdanya. Aquesta subcomarca, engorjada a la vall del Segre, s'estén entre la línia muntanyosa que delimita la frontera amb Andorra i la serra del Cadí. Correspon a l'antiga jurisdicció del castell de Bar, del qual prengué el nom, i era una de les sotsegueries del comtat de la Cerdanya. Amb la divisió territorial de Catalunya de 1936, alguns pobles de la part occidental del Baridà es van adscriure a la comarca de l'Alt Urgell.

Les poblacions del Baridà que apareixen al cens són: Arànsers, amb 3 carboners, Barguja amb 1, Lles amb 2, Montellà del Cadí amb 4, Músser amb 1, el Quer Foradat amb 1 i Toloriu amb 2. També hi consta Béixec, lloc de naixement d'un dels carboners.

Les relacions amb aquesta zona devien venir de temps, perquè en el Padró General de 1871 ja hi apareix un jornalero natural de Toloriu, Lleida, amb residència habitual a Montnegre. Es tracta de Joan Basolí Aliart, solter, nascut l'1 d'agost de 1831. Treballa per a Joaquim Maynou Mesaguer, propietari de ca l'Auladell de Montnegre. En Joan Basolí ja no hi figura, però, al cens de l'any 1897. També és possible que en Bartomeu Pagès, que ha vingut acompanyat de la dona i el seu fill de tres anys, vingués amb intencions d'establir-s'hi. És l'únic dels temporers censats el 1897 que es trasllada amb la família.

La resta dels cerdans han vingut de Ger, 3 carboners, 1 de Queixans, 3 més de Vallsabollera i 1 de Vila-llobent.

La migració hivernal de part dels habitants de la Cerdanya és un fet conegut. L'augment de la densitat de la població, en desproporció a les possibilitats de la terra, provocà aquesta fugida temporal. Acostumats ja a la transhumància estacional dels ramats, molts joves i gent més gran però sense propietats, que amb els freds de l'hivern quedaven sense feina, marxaven a treballar cap a Barcelona o França, per tornar, amb el bon temps, per a les feines del camp ⁽⁵⁾. Aquestes migracions ja estan documentades al segle XVII. Aleshores ja figura que sortien anualment grups de carboners que es traslladaven des de la Vall d'Osseja, actualment a l'Alta Cerdanya, fins a les muntanyes dels voltants de Vic i Barcelona. No tornaven a Osseja fins al principi de març ⁽⁶⁾. També

(4) Pel que fa a les relacions humanes a banda a banda del Montnegre és interessant, com a exemple, el periple de la família de Joan Salicrú pels masos del Montnegre a cavall entre el Vallès Oriental i el Maresme, al final del segle XIX i principis del XX: SALICRÚ i PLANS, Joan (1992): *L'avi Joan*. Associació Cultural Vallgorguina

(5) SOLÉ, Lluís; VILA, Pau (1958-74): *Cerdanya*. Dins *Geografia de Catalunya*, vol. II. Editorial Aedos, Barcelona, pàg. 218-220. «Era el temps en què els «montegaires», com els deien a Barcelona, baixaven a l'hivern a vendre productes del porc i articles de llana, generalment els gèneres de punt obrats per les dones. A la ciutat i a la seva rodalia es llogaven com a carnisseres, jardiners, picapedrers o paletes. No tots tornaven; n'hi havia que s'establien; alguns posaven botiga pels voltants de Santa Maria del Mar. Sallien fer bons negocis: com a bons muntanyencs sabien comptar, i eren negocients. D'altres feien de carboners i llenyataires per les muntanyes del Maresme i les Gavarres». També a: VILA, Pau (1926): *La Cerdanya*. Editorial Barcino, Barcelona, pàg. 210-214. VILA, Pau (1930): *Les tremantines de Tuixent*. Article recullit a VILA, Pau (1981): *Visions Geogràfiques de Catalunya*, vol. II. Biblioteca Geogràfica Barcino, (1 ed. 1963), pàg. 131-135

(6) SARRÈTE, J. (1905): «La conditions des non privilégiés sous l'Ancien Régime a Osseja». *Revue d'Histoire et Archeologie du Roussillon*, vol. VI, pàg. 90. Vallsabollera és precisament a la vall d'Osseja

al Montseny, concretament al Brull, està documentada aquesta migració temporal de treballadors del bosc procedents de la Cerdanya al final del segle passat (7).

En el cens de la Baixa Cerdanya de 1877 el 14,7 % dels habitants són absents. És a dir, 1614 persones han emigrat temporalment. Com observa Pau Vila, les migracions van minvant progressivament amb la millora de la xarxa de comunicacions i el canvi d'economia (8).

El Ripollès

Un altre grup de cinc carboners prové de Queralbs, a la Vall de Ribes. Els destaquem perquè no provenen de la Cerdanya, fet ja sabut per testimonis orals i documentals, sinó de la comarca del Ripollès. El fet no és estrany: es tracta de comarques veïnes, i abans de 1936 Queralbs pertanyia al Partit Judicial de Puigcerdà, capital de la Cerdanya, juntament amb Ger, Queixans i Vilallobent.

És interessant destacar que al cens de 1897 hi apareixen tres temporers més procedents de Queralbs o pobles propers (Pardines, Serrat). Es tracta de tres pastors, cadascun amb el seu ramat, que han vingut a pasturar al Montnegre durant l'hivern. La transhumància de ramats des de la vall de Ribes i altres indrets devia ser freqüent.

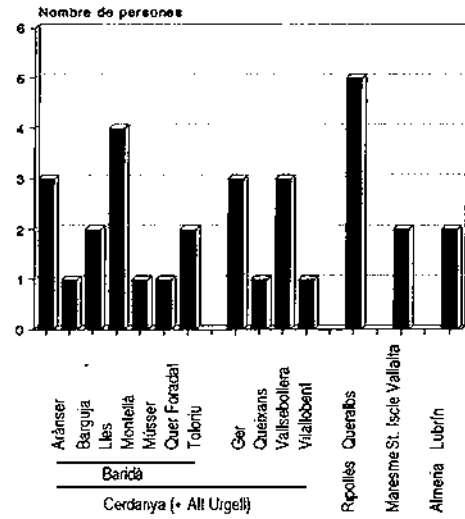
Almeria

Encara crida més l'atenció, però, el parell de carboners nascuts a Lubrín, Almeria. Són pare i fill, i no es tracta de temporers hivernals com els cerdans, sinó que tenen intencions d'establir-se: ja fa sis mesos que viuen a Montnegre.

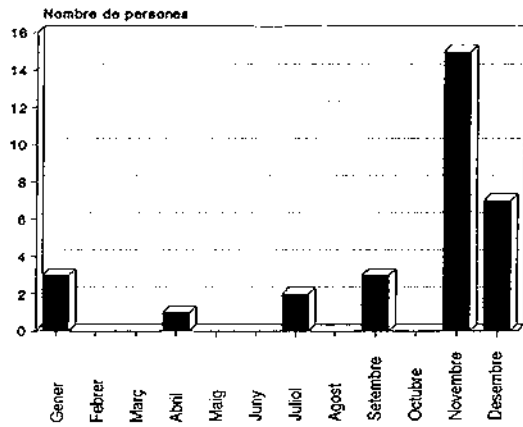
En aquest cas l'estratègia migratòria és especialment interessant. Fa dos anys van arribar a ca l'Auladell dos homes procedents de Lubrín, Almeria. Es tracta d'un pare de família i el seu cunyat, que s'instal·len allà com a masovers. Després de passar un any i mig sols, treballant com a pagesos i jornalers, decideixen establir-s'hi definitivament i, un cop el sostre i la feina són segurs, fan venir la resta de la família. Aleshores, fa mig any, arriben l'esposa i els dos fills (de 5 i 3 anys), acompanyats de dos convilatans més que decideixen provar fortuna. Aquests darrers són els que estan censats com a carboners. No acaba aquí l'èxode de Lubrín: segons el mateix cens de 1897 fa un dia que ha arribat un altre veí, parent segurament dels carboners, que també viu a ca l'Auladell.

L'establiment no devia anar del tot bé, perquè en el cens de 1910 no hi figura ningú nascut a Lubrín. Han trobat llocs de treball millor? S'han desplaçat a Sant Celoni o a algun altre indret? Segurament el grup dels menys afavorits és el primer en migrar cap a les poblacions més grans de la plana, on hi ha indústries incipients i és més fàcil trobar treball.

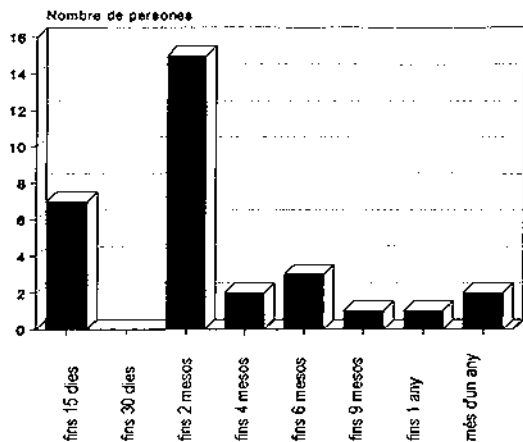
Procedència

Mes d'arribada

Temps de residència

[7] BLANCHARD, R (1925): *Assoig de Geografia Humana de la Muntanya*, pàg. 107, Barcelona. Troba referències a bosquerols cerdans a l'Arxiv Parroquial del Brull

[8] Un 11,2 % l'any 1887, 10,4 % el 1897 (els 19 cerdans que estem tractant, descomptant els de Valsabollera, a la Cerdanya francesa, són uns dels 991 absents aleshores, i representen el 1,9 % dels emigrants), 10,9 % el 1910 i 8,8 % el 1920 [VILA, Pau (1926): *La Cerdanya*. Editorial Barcino, p. 211, Barcelona]. L'èxode estacional comença a minvar cap el 1922, amb la millora de la xarxa de comunicacions, que facilita el comerç dels productes cerdans, i el naixent turisme